

Axmedova Umidaxon Yodgorjon qizi –
Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori
(PhD), FarDU Boshlang'ich ta'lim uslubiyoti
kafedrasi o'qituvchisi.

FORSAYT KOMPETENTLIK HAQIDA.

Annotatsiya: Ushbu maqolada “Kompetentlik” va “Forsayt kompetentlik” tushunchalari haqida fikrlar keltirilgan bo'lib, bu tushunchalarning ta'riflari izohlari keltirilgan. “Kompetentlik” va “Kompetensiya” atamalarining mohiyatini ochib beruvchi ilmiy-tadqiqot ishlari tahlilidan, ushbu atamalar bir-birini to'ldiradigan va ifodalaydigan atamalar ekanligi aytib o'tilgan. Pedagogik kompetentlik tushunchalari bilan o'zaro bog'liq ekanligi haqida fikrlar keltirilgan.

Kalit so'zlar: Kompetensiya, kompetentlik, forsayt kompetentlik, pedagogik kompetentlik, ta'lim muhiti, zamonaviy ta'lim.

Ахмедова Умидахон Ёдгоржон кизи
Доктор философии (PhD) по
педагогическим наукам, Преподаватель
кафедры методики начального образования
Ферганского государственного
университета.

ПРЕДВИДЕНИЕ — ЭТО КОМПЕТЕНТНОСТЬ

Аннотация: В статье рассматриваются понятия «компетенция» и «форсайт-компетенция», даются пояснения к определениям этих понятий. На основе анализа научных исследований, раскрывающих сущность терминов «компетенция» и «компетентность», отмечается, что данные термины являются взаимодополняющими и выразительными. Высказывается предположение об их взаимосвязи с понятиями педагогической компетентности.

Ключевые слова: Компетенция, компетентность, форсайт-компетенция, педагогическая компетентность, образовательная среда, современное образование.

Akhmedova Umidaxon Yodgorjon kizi

Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical
Sciences, Teacher of the Department of
Primary Education Methodology at Fergana
State University.

FORESIGHT IS ABOUT COMPETENCE.

Abstract: *This article presents the concepts of "Competence" and "Foresight competence", and provides explanations of the definitions of these concepts. From the analysis of scientific research works that reveal the essence of the terms "Competence" and "Competence", it is noted that these terms are complementary and expressive terms. It is suggested that they are interconnected with the concepts of pedagogical competence.*

Keywords: *Competence, competence, foresight competence, pedagogical competence, educational environment, modern education.*

Kirish.

“O‘zbekiston Respublikasi oliy ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi”da belgilangan vazifalarni amalga oshirish ta’lim tizimiga eng zamonaviy pedagogik hamda raqamli texnologiyalardan foydalanishni talab etadi. Shuningdek, oliy ta’limda tayyorlanayotgan milliy kadrlarimiz kelajakni ko‘ra bilishi, tezkor o‘zgaruvchan raqobatbardosh muhitga moslashuvchan bo‘lishlari, barqaror rivojlanish tamoyillarini amalda tatbiq eta olishlari zarur.

Asosiy qism.

Kompetensiya — keng va chuqur tushuncha.

Kompetensiya — bu insonning muayyan faoliyat yoki vazifani muvaffaqiyatli bajara olishini ta’minlovchi bilim, ko‘nikma, malaka, tajriba, qadriyatlar va shaxsiy sifatlar majmuasidir.

Bu tushuncha nafaqat nimani bilish (bilim), balki uni amalda qanday qo'llay olish (ko'nikma), qaror qabul qilish (fikrlash salohiyati), va munosabat bildirish (shaxsiy qadriyatlar)ni ham o'z ichiga oladi.

Kompetensiyaning asosiy tarkibiy qismlarini quyida keltirib o'tamiz:

Komponent	Mazmuni
Bilim	Tegishli nazariy tushunchalar va faktlarni bilish
Ko'nikma	Bilimni amalda qo'llay olish, ish bajarish uslublari
Tajriba	Amaliyot davomida orttirilgan real faoliyat ko'nikmalari
Qadriyat va munosabatlar	Ishga va jamiyatga nisbatan shaxsiy yondashuv, mas'uliyat
Motivatsiya	Faoliyatni ongli ravishda, ijobiy niyat bilan bajarishga ichki rag'bat

Kompetensiya turlari:

1. **Asosiy (umumiy) kompetensiyalar** – hayotda har kimga zarur: aloqa qilish, muloqot, tanqidiy fikrlash, muammolarni hal qilish, axborot bilan ishlash.
2. **Kasbiy kompetensiyalar** – muayyan soha yoki kasbga oid: muhandislik, o'qituvchilik, tibbiyot, dasturlash va h.k.
3. **Ijtimoiy va shaxsiy kompetensiyalar** – jamoa bilan ishlash, liderlik, o'z-o'zini boshqarish.

“Kompetentlik” tushunchasiga olimlar, mutaxassis va tadqiqotchilar tomonidan bir qator ta'riflar berilgan. Ularni umumlashtirgan holda kompetentlikni muvaffaqiyatli faoliyat yuritishga umumiy qobiliyat va kasbiy tayyorgarlikda namoyon bo'luvchi bilim, tajriba va ko'nikmalarga asoslangan integrallashgan bir qator sifatlar majmui deb ta'rif berish mumkin. Fikrimizcha, kompetensiya va

kompetentlik tushunchalari o'zaro bog'liq bo'lib, bilim, malaka va ko'nikma tushunchalarini o'zida mujassamlashtiradi, shaxsning maqsadga yo'naltirilganligi, muammolarni chuqur his qila olishi, sinchkovlikni namoyon etishi, kreativ fikrlashga ega bo'lishi kabi sifatlarni o'z ichiga oladi.[4]

“Kompetentlik” va “Kompetensiya” atamalarining mohiyatini ochib beruvchi ilmiy-tadqiqot ishlari tahlilidan, ushbu atamalar bir-birini to'ldiradigan va ifodalaydigan atamalar deb xulosalash mumkin.

“Pedagogik kompetentlik – pedagog tomonidan pedagogik aoliyatni amalga oshirish uchun zarur bo'lgan bilim, ko'nikma, malakalarning egallanishi va ularni amalda yuqori darajada qo'llay olinishi sanaladi. Ushbu kompetentlikka ega bo'lishda o'z ustida ishlash va o'z-o'zini rivojlantirish muhim ahamiyatga ega.”[3]

O'z-o'zini rivojlantirish vazifalari o'zini o'zi tahlil qilish va baholash orqali aniqlanadi. O'zini o'zi tahlil qilish pedagog tomonidan kasbiy faoliyatda tashkil etayotgan o'z amaliy harakatlari mohiyatining o'rganilishidir. O'zini o'zi baholash (O'O'B) – shaxsning o'z-o'zini tahlil qilishi orqali o'ziga baho berishi. O'zini o'zi baholash subyekt uchun shaxsiy imkoniyatlarini hisob-kitob qilish, o'ziga obyektiv baho berish, o'zidan qoniqishini ta'minlaydi.

Har qanday mutaxassisning vakolati bu o'zlarining kasbiy faoliyati davomida aks ettirilgan ijtimoiy ahamiyatga ega va shaxsan muhim vakolatlar tizimidir.

Forsayt-kompetentlik – menejerning kasbiy va ilmiy-refleksiv faoliyatida korxona yoki tashkilotning kelajagini bashoratlashga tayyorligi hamda qobiliyatini shakllanganligi bilan xarakterlanadi. Menejerning forsayt kompetentligini baholash indikatorlari sifatida menejerlik mutaxassisligini tanlashdagi ijobiy jihatlari, mutaxassislik fanlari majmui bo'yicha bilimlari, refleksiv kasbiy faoliyati bo'yicha tajribalari, menejerlik madaniyati, menejerlik masalalarini samarali hal etish bo'yicha tayyorgarligi, forsayt uslublarini puxta bilishlari va amaliyotga tadbiiq eta olishlari hamda o'zining kasbiy kompetentligini mustaqil oshirib borish, o'z-o'zini rivojlantirish va baholash qobiliyatlarini kiritish mumkin.

Forsayt kompetentlik — bu insonning kelajakni oldindan ko‘ra olish, strategik fikrlash, noaniqlikda to‘g‘ri qaror qabul qilish va uzoq muddatli rejalashtirish ko‘nikmalarini o‘z ichiga olgan **shaxsiy va kasbiy kompetensiya (salohiyat)** turidir.

Forsayt kompetentlik tushunchasining asosiy mazmuni:

1. Kelajakni bashorat qilishga tayyorlik: O‘zgaruvchan muhitda (ijtimoiy, texnologik, ekologik va boshqalar) istiqbolli tendensiyalarni tahlil qilish va ular asosida harakat strategiyasini belgilash qobiliyati.

2. Tizimli va strategik fikrlash: Voqealar, g‘oyalar va texnologiyalar o‘zaro qanday bog‘langanini tushunib, uzoq muddatli maqsadlarni shakllantirish va unga erishish yo‘llarini aniqlash.

3. Innovatsion yondashuv: Yangiliklarga ochiqlik, kreativ fikrlash va ilg‘or texnologiyalarni o‘rganish va ulardan foydalanishga tayyorlik.

4. Noaniqlikda qaror qabul qilish: Turli muqobil ssenariylar sharoitida oqilona va moslashuvchan qaror qabul qilish salohiyati.

“Forsayt texnologiya asosida global (xalqaro hamkorlik asosida) muammolar, jumladan hamkorlik asosida qaysi sohani yanada keng rivojlantirish va qaysi texnologiyalarni takomillashtirish lozimligi aniqlanadi, maqsadga erishishning strategiyasi ishlab chiqiladi.”[2]

XULOSA

Kompetensiya – bu zamonaviy dunyoda har tomonlama faol, ijtimoiy moslashgan va muvaffaqiyatli shaxs bo‘lish uchun kerakli ko‘p yoqlama salohiyatdir. Bu tushuncha insonni faqat bilimdon emas, bilimini amaliyotda qo‘llay oladigan, mas’uliyatli va faol shaxs sifatida shakllantirishga qaratilgan.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 5 oktabrdagi “Raqamli O‘zbekiston – 2030 strategiyasini tasdiqlash va uni amalga oshrish chora-tadbirlari to‘g‘risida” gi PF-6079-son Farmoni. [www. Lex.uz](http://www.lex.uz).

2. Rahimova D.O. “Bo‘lajak menejerlarda “Forsayt kompetentlik”ni shakllantirish metodikasi” UDK: 377.091:62 Таълим менежменти / Менеджмент в образовании 2022 3(112) B: 68-74.

3. Saidova P.M., Abduhalimova M.A. “Pedagogning kasbiy kompetentligini rivojlantirish yo‘llari” Journal of universal science research// ISSN (E): 2181-4570 B: 374-384.

4. Ungalov S. “Kasbiy kompetentlik tushunchasi va uning electron ta’lim muhitida rivojlantirish zarurati” «Қишлоқ ва сув хўжалигининг замонавий муаммолари» mavzusidagi an’anaviy XXII – yosh olimlar, www.tiame.uz magistrantlar va iqtidorli talabalarning ilmiy-amaliy anjumani. Toshkent - 2023 yil www.tiame.uz

5. Sidiqova D.Sh. “Kasbiy kompetentlik negizida aks etuvchi sifatlarning mohiyati” TA’LIM VA INNOVATSION TADQIQOTLAR ILMIY VA ILMIY TEXNIK ONLAYN KONFERENSI B: 24-26.

6. Raximov O. D. Requirements and technology for creating e-learning resources. // Sovremennoe obrazovane (Uzbekistan), 2016. №2. P. 45-50.

7. Alekseyeva A. D. Modern technologies of foreseeing the professional future of a person. //Педагогическое образование в России = Pedagogical Education in Russia. 2016. № 8. R. 63–71.

8. Sokolov A. V. Долгосрочное прогнозирование тенденций развития образования методами Форсайт. //Вопросы образования. 2004. №3. S. 66-79.